

Työetiikasta

Petri Fills
5.1.2016

Monet tuntemani ihmiset ovat kertoneet minulle ahdistavasta tunteestaan jotka liittyy tulevaisuuden pelkoon. Jos ei kaikki, niin suurin osa kuulemistani ahdistavista tunteista voidaan palauttaa työhön. Keskityn tässä kirjoituksessani pohtimaan tuota työtä kohtaan tunnettua ahdistuksen tunnetta.

Aluksi on syytä tähdentää että työ ja toimeentulo ovat eri asioita, vaikka ne pääsääntöisesti aina limittyvät enemmän tai vähemmän. Useimmilla niiden sekoittuminen on niin kiinteää, että niitä aletaan pitää toistensa synonyymeinä. Silloin tällöin kuulee kun joku sanoo (useimmiten taiteilijalle), että *On hienoa kun sä voit tehdä tollasta työtä*. Minäkin olen kuvataiteilijana kuullut tämän useasti. Sanoja ei välttämättä uhraa ajatusta sille, että *tollasen hienon* työn tekijä joutuu usein järjestämään toimeentulonsa jollain muulla tavalla. Tässä kohtaa minun on kirjoitettava hiukan asiasta nimeltä protestanttinen työetiikka.

Protestanttinen työetiikka on nimensä mukaisesti syntynyt reformaation jälkimainingeissa. Joskin sen yhteiskunnalliset vaikutukset alkoivat hahmottua, vasta 1905, kun Max Weber julkaisi sosiologian klassikoksi nousseen teoksensa *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*.

Protestanttisen työetiikan tarkastelun taustana tulee käyttää katolista etiikkaa, jonka mukaan työ on välttämätön paha ja ihmisen rangaistus. *Otsasi hiessä sinun on leipäsi tienattava*. Sanoi Jumala langenneille syntisille. Katolisessa ajattelussa työ itsessään ei ole merkityksellistä. Työstä saadaan elannoksi kutsuttavia resursseja, joiden avulla voidaan harjoittaa hyveellistä elämää. Toimeentulon mahdollistama hyveellisen hurskas elämä oli varma tie taivaaseen. Jumala karkotti ihmisen paratiisista, joka oli paikka vailla työtä – paratiisissa kun toimeentulo lankesi ilman työtäkin. Kristitty kuitenkin mieli takaisin tuohon paratiisiin.

Protestanttiset kalvinistit olivat sitä mieltä että kukaan ei voi olla varma taivaspaikastaan, eikä asiaa voi tietää varmuudella ennen kuin viikate on heilahtanut. Oli kuitenkin mahdollista tulkita joitain merkkejä mahdollisesti odottavasta taivaspaikasta. Ensin oli kuitenkin nöyryyttävä rangaistukseen, rukoiltava ja tehtävä työtä otsa hiessä. *Ora et labora*. Niin kuin luostareissa sanottiin. Näin työ olikin yllättäen muodostunut hyveellisen elämän keskipisteeksi. Jos kalvinistikristitty osoitti näin uskon lujuttuaan, Jumala saattoi kääntää laupiaat kasvonsa hänen puoleensa ja suoda leveän leivän palkkioksi uurastuksesta. Tämä katsottiin enteenä mahdollisesta taivaspaikasta. Mutta koska opin mukaan asia ei kuitenkaan ollut varma, työtä oli jatkettava ahkerasti leveästä leivästä huolimatta. Tästä seurasi se tulkinta, että mitä leveämpi on leipä protestantin pirtissä, sitä hyveellisempi on ollut hänen elämänsä.

Työllä vaurastuminen pantiin merkille ja kalvinistien työetiikka levisi nopeasti protestanttisessa

Euroopassa ja pian uskonopit eivät olleet enää työetiikan kulmakivenä, sillä länsimainen kulttuuri oli omaksunut protestanttisen työetiikan osaksi vallitsevaa mentaliteettiä. Mentaliteetti voidaan luonnehtia kulttuurin kollektiiviseksi alitajunnaksi. Tiedostamattomana se motivoi kulttuurin sisällä tapahtuvaa toimintaa, niin protestanteilla kuin uskonnottomillakin, kun kyse on esimerkiksi Weberin kuvailemasta työetiikasta. Näistä lähtökohdista kumpuaa se huono omatunto, jota kirkosta eronnut suomalainen kokee lähtiessään töistä 5 minuuttia aiemmin. Tämä kuvaa hyvin sitä, miten mentaliteetit vaikuttavat. Ihminen voi erota kirkosta, mutta kulttuurista eroaminen ei onnistu kaavakkeen täyttämällä netissä. Olen itse uskonoton ihminen, mutta tunnistan silti itsessäni tämän protestanttisuuden kulttuurillisen jäljen, koska olen kasvanut Suomessa kapitalismin keskellä. Muutamat tapaamani ihmiset jotka ovat tunnustautuneet kirkosta eronneiksi, tai uskovat johonkin muuhun, ovat kiivaasti kieltäneet protestanttisen työetiikan jäljen itsessään. Weber kuitenkin huomasi jo yli 100 vuotta sitten, että uskomisella ei ole merkitystä hänen teoriassaan protestanttisesta työetiikasta.

Protestanttinen etiikka korostaa myös tehokkaasti työttömyyden stigmaa, antamalla vaikutelman kyvyttömyydestä hyveelliseen elämään. Protestanttisuus on huonon omantunnon koulukunta ja se näyttäytyy vaikka tekisi työtäkin. Työn tekijöille lankeaa työstä palkkioksi erilainen leipä ja se saa työn tekijän vertailemaan taivaspaikkansa ennusmerkkejä naapurin saavutuksiin. Ollako ylpeä saavutuksistaan, vai tunteako itsensä kehnosta menestyksestä? Loppujen lopuksi sillä ei ole merkitystä – sillä jostain löytyy aina joku rikkaampi johon verrata itseä.

Oikea työ on sitä, kun lapio heiluu.

Edellä kuvattu protestanttinen työetiikka on esimerkki siitä miten työ ja toimeentulo voidaan sekoittaa keskenään. Kulttuuri kuitenkin muuttuu hitaasti ja mentaliteetti sen mukana. Viimeisten vuosikymmenten aikana työn tekeminen on muuttunut merkittävästi ja se voi olla joskus hieman ristiriidassa perinteisen työetiikan kanssa. Ennen saatettiin pelkistetysti ilmaista, että *Kaiva ojaa auringon laskuun saakka, niin saat puuroa ja limpun. Jos et kaiva niin et saa*. Esimerkkilause on agraarinen ja vanhahtava, mutta se kuvaakin laajasti sitä ajattelua, että työntekijälle maksetaan vain siitä ajasta, kun lapio heiluu. Tavallisesti pensseli heiluu noin 7h päivässä, viitenä päivänä viikossa, oli kyse sitten toimistotyöstä tai kaupan kassasta. Protestanttinen työetiikkakin toimii tuntipalkalla, jos vetelehtii vain kohtuudella, pitäen kuitenkin kiinni sovitusta työajasta. Ongelmia ja ahdistusta koituukin siitä kun työnantaja alkaa peräänkuuluttaa tulostavastuuta. On selvää että silloin ei enää vetelehditä, mutta suurin ahdistus tulee siitä, ehtiikö saavuttaa vaaditun tuloksen ennen sovitun työajan päättymistä. Jos ei ehdi niin, seurauksena on ylitöitä.

Maitokaupan kassalla työskentelevää on vähän hankala sitoa tulosvastuullisuuteen, mutta toimistotyöntekijä taipuu tähän paremmin. Tässä saattaa olla yksi syy siihen miksi maitokaupan kassojen työntekijöitä ei tarvitse kauaa hakea. Manuaalisen ja matalan osaamisen työn ylitarjontaa koskeva käsitykseni perustuu historioitsija Jukka Relanderin erääseen kommenttiin asiasta. Toimistotyön palaverissa voidaan hahmotella projekteja, jotka tulee saattaa loppuun tiettyyn aikaan mennessä. Syntyy dead-line jonka ylittämisen jälkeen alkaa armoton ylityö. Työhän on tunnetusti Jumalan rangaistus tottelemattomuudesta, ja ylityö – syystäkin ahdistava ajatus. Protestanttisen etiikan haamu vaanii selän takana. Tiedä se.

Kirjoitin tämän tekstin spontaanisti enkä pysty siksi antamaan tarkkoja lähdetietoja. Syväälle työetiikan syövereihin pääsee kuitenkin lukemalla seuraavia teoksia.

Kirjallisuus:

Weber, Max 1905 *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*

Himanen, Pekka 2001, *Hakkerietiikka ja informaatioajan henki*